

МИЛАН ГРБА
Британска библиотека
Лондон

УДК: 027.54:002(=163.41)(410)"18/19"

БРИТАНСКА БИБЛИОТЕКА И СРБИЈА: НАСТАНАК И РАЗВОЈ СРПСКЕ ЗБИРКЕ

Сажетак: Рад се састоји од уводног дела, у коме се даје преглед досадашњих истраживања теме, и од пет главних делова. У првом делу се говори о почетку аквизиције српских књига у Библиотеци Британског музеја, и наводе се примери ране аквизиције. Други део чланка је о донацијама и првим српским контактима са Библиотеком, док трећи део говори о српским књигама у приватним колекцијама. Четврти део посвећен је посредницима култура Србије и Британије. Пети део и закључак рада разматрају најважније тренутке каснијег развоја српске збирке у Британској библиотеци.

Кључне речи: Британска библиотека, Британски музеј, српска збирка, колекција, библиотека, штампане књиге, старе и ретке књиге, рукописне књиге, рукописи, периодика, Британија, Србија

Предговор

Српска збирка у Британској библиотеци представљана је домаћој јавности у више наврата чланцима у српској штампи и стручним библиотечким часописима. Крајем осамдесетих и почетком деведесетих година 20. века, новосадски *Дневник* је у неколико наврата објављивао прилоге Софије Давидовић-Живановић о активностима у Британској библиотеци. Од најважнијих догађаја поменути су изложба поводом 200 година од рођења Вука Караџића, приређена 1987. године, затим пригодна изложба о хришћанству источне Европе 1988. године. Ова изложба обележила је хиљадугодишњицу примања хришћанства међу Словенима и њиховим суседима. *Дневник* је 1989. известио да је Британска библиотека приредила

предавање и тематску изложбу у част 600 година Косовског боја. У истим новинама објављена је серија текстова о боравку Доситеја Обрадовића у Лондону 1784-85, и о књигама које је тада поклонио Британском музеју. Давидовић-Живановић је такође приредила новинске чланке о старим српским књигама у збирци Британске библиотеке. О појединим старим и ретким српским књигама писао је у истим новинама и Сава Пеић, кустос јужнословенских збирки 1986-1999, и први Србин запослен у Британској библиотеци. Пеић и његова наследница Магда Шкута (до 2005) дали су краће прегледе историје Британске библиотеке и јужнословенских збирки, објављене у *Библиотекару* (1995), односно у (ICSL) *Годишњаку међународног сусрета библиотекара слависта у Сарајеву* (2005). Аутор овог чланка је такође дао пар прилога који се тичу српске збирке у часописима *Високошколске библиотеке* (2006) и *Годишњаку међународног сусрета библиотекара слависта у Сарајеву* (2007). Део српске збирке који је научно истраживан и најстручније описан су средњовековне ћирилске рукописне књиге које се чувају у рукописном одељењу Библиотеке. До данас је идентификовано 20 средњовековних рукописа српског порекла у Великој Британији и Ирској, а од тог броја, шест рукописа се чува у Британској библиотеци. Истраживања словенских и српских рукописних књига у Британској библиотеци започела су са првом генерацијом слависта-филолога, предвођеном Јозефом Добровским (Josef Dobrovský, 1753-1829), а настављају се и данас, истраживањима Ралфа Клеминсона и других стручњака.¹

Увод

Циљ овог чланка је да се представе резултати започетих истраживања о настанку и развоју српске збирке штампаног материјала у Британској библиотеци. Чланак је написан на основу увида у архивску грађу која

¹ Користан преглед и каталог српских ћирилских рукописа и првих српских штампаних књига у библиотекама Велике Британије и Ирске даје R. Cleminson, 'The Serbian Manuscript Heritage in the British Isles', *Portsmouth Lecture Series* (Portsmouth, 2000), прештампано у *Зборнику Матице српске за књижевност и језик*, књ. 46, св. 1/3 (1998), стр. 25-39. О досадашњим истраживањима српског рукописног наслеђа и библиографским подацима види R. Cleminson comp., Veronica Du Feu and W. F. Ryan, eds., *A Union catalogue of Cyrillic manuscripts in British and Irish collections*, School of Slavonic and East European Studies, University of London, London, 1988. О примерцима првих српских штампаних књига у британским и ирским збиркама види R. Cleminson comp., et al. *Cyrillic books printed before 1701 in British and Irish collections: a union catalogue*, British Library, London, 2000.

се чува у Библиотеци, и која је до сада прегледана тек мањим делом. Зато овај рад доноси само почетне резултате истраживања ове теме. Рад је дорађена верзија излагања на четвртом годишњем стручно-научном скупу Заједнице матичних библиотека Србије *Библионет*, одржаном у Пожаревцу 2010. године. У раду се користи и стари, претходни назив Британске библиотеке – Библиотека Британског музеја. Стога је важно напоменути да је Британска библиотека наследница Библиотеке Британског музеја, основаног 1753. године. Као самостална установа, Британска библиотека је основана тек 1973. године, а 1997. се и физички одвојила од Британског музеја, преселивши се у наменски сазидану зграду на Св. Панкрасу у северном Лондону, где се данас налази њено главно седиште.²

Прве српске књиге почеле су да пристижу у Библиотеку Британског музеја (у даљем тексту ББМ), заједно са првим словенским књигама, од средине 19. века. За сами почетак набавке словенских, и уопште страних књига, узима се 1837. година.³ Те године Антонио Паници (Antonio (касније Sir Anthony) Panizzi, 1797-1879) постао је старатељ Одељења штампаних књига (Keeper of the Department of Printed Books). Паници је био библиотекар који је у ББМ први покренуо и обезбедио редовни буџет за аквизицију стране књиге. У истој, 1837. години, Роберт Курзон (Robert Curzon, 1810-1873), библиофил и колекционар рукописних књига, посетио је манастире на Светој Гори. Ту је купио, између осталих, и српске рукописне књиге које су поклоњене ББМ после његове смрти.⁴ Ова година је важна и за историју политичких односа Србије и Велике Британије. Предајом акредитива пуковника Џорџа Лојда Хоџеса (George Lloyd Hodges,

² Више корисних информација о историји Британске библиотеке налази се на страници http://en.wikipedia.org/wiki/British_Library (приступљено 1. фебруара 2011).

³ О постанку и развоју збирки у Библиотеци Британског музеја написано је неколико добрих чланака. Један од њих је С. Thomas and В. Henderson, 'Watts, Panizzi and Asher: the development of the Russian collections, 1837-1869', *The British Library Journal*, 1997, no. 23:2, pp. 154-175. Основни приручници за изучавање историје збирки библиотеке су Р. R. Harris, *A history of the British Museum Library, 1753-1973*, British Library, London, 1998. и *Libraries within the library: the origins of the British Library's printed collections*, ed. by G. Mandelbrote and В. Taylor, British Library, London, 2009.

⁴ О путописцу Роберту Курзону млађем, четрнаестом барону Зоуш од Харингворт (Baron Zouch of Harringworth), о његовим путовањима по Блиском истоку и његовој колекцији рукописа види R. Curzon *Visits to Monasteries in the Levant*, 1st ed., John Murray, London, 1849; R. Curzon, *Catalogue of materials for writing, early writings on tablets and stones, rolled and other manuscripts and oriental manuscript books in the library of the Honourable Robert Curzon*, William Nicol, London, 1849.

1790-1862), првог британског конзула, кнезу Милошу Обреновићу у Крагујевцу 5. јуна 1837, успостављени су дипломатски односи између Србије и Велике Британије.⁵

Рана аквизиција српских књига

Систематска аквизиција страних књига започела је четрдесетих година 19. столећа. До тада је ББМ успоставила бројне контакте са продавцима књига у земљи и иностранству. Адолф Ашер (Adolphus Asher, 1800-1853), продавац књига и библиофил из Берлина, постао је главни добављач руских и словенских књига. Ашер, а после његове смрти његова радња, снабдевали су ББМ и српским књигама и периодиком. Рану аквизицију словенске књиге у ББМ установио је и осмислио Томас Вотс (Thomas Watts, 1811-1869), Паницијев блиски сарадник у стварању главних смерница стране аквизиције. Укратко, те смернице се могу објаснити намером да се створе најбоље збирке свих светских језика у ББМ.⁶ Оне у Британској библиотеци (БЛ у даљем тексту) и данас важе.

Најраније купљене књиге у збирци су, како смо до сада успели да утврдимо, књиге Вука Стефановића Караџића (1787-1864) – његов први српски речник *Српски рјечник*, штампан у Бечу 1818. и граматика српског језика *Vuk's Stephanowitsch Kleine serbische Grammatik* коју је превео Јакоб Грим (Jacob Grimm, 1785-1863), немачки филолог, и која је штампана у Лајпцигу и Бечу 1824. године. Обе књиге купљене су 30. марта 1841.⁷ Прва Ашерова фактура коју смо пронашли са српским насловима је од 17. априла 1847. На њој се налази 678 наслова књига, међу којима и осам хрватских и српских књига штампаних између 1842. и 1846. године⁸ у Загребу, Карловцу, Новом Саду и Бечу. Једна од књига на том рачуну је уџбеник Јована Поповића *Србска граматика или Писменица*, штампана у Новом Саду 1843. Из овог, али и других Ашерових рачуна које смо успели да анализирамо, види се да су Ашер и његова радња нудили Пан-

⁵ S. Pavlowitch, *Anglo-Russian Rivalry in Serbia, 1837-1839. The mission of Colonel Hodges, Mouton & Co, Paris, 1961.*

⁶ Richard Garnett, rev. P. R. Harris, 'Watts, Thomas (1811–1869)', *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford University Press, 2004 [<http://www.oxford-dnb.com/view/article/28893>, претражено 2. фебруара 2011.]

⁷ Нисмо могли да пронађемо рачун за ову куповину у регистру аквизиција архива БЛ (DH 5 class series). Датум аквизиције установљен је према печату власништва БЛ у књизи.

⁸ БЛ архив регистар аквизиције DH 5 за 1847. Цена плаћена за 678 књига била је 119 фунти, осам шилинга и десет пенија, што је у данашњој вредности £6000 или у просеку £8.80 по наслову.

ицију, а касније и његовим наследницима у ББМ, српске књиге које су штампане у Аустријском царству. Осим савремених издања, може се закључити да је ББМ била заинтересована и за стара српска издања, као и да су Ашер и други добављачи активно нудили старија издања. Караџићев зборник *Српске народне пјесме* штампан је у пет књига у Бечу: прве три књиге штампане 1841-46. купљене су 1847. године; четврта књига изашла 1862, набављена је 1863. године. Пету књигу издала је 1865. Вукова удовица Ана Караџић годину дана после његове смрти, а књига је купљена за збирку 1866. године. Караџићева историја *Милош Обреновић, кнез Србији, или Грађа за Српску Историју нашега времена* штампана у Будимпешти 1828, купљена је 1849. године. Његова *Мала простонародња славено-србска песнарица* и њен други део *Народна србска песнарица* штампане у Бечу 1814-15, купљене су 1869. године.⁹ Караџићеви *Огледи Светога писма на српском језику* објављени у Лајпцигу 1824. набављени су 1871. године.¹⁰ Слично је било и са другим добављачима који су на неки начин дошли до српских и хрватских књига. Дејвид Нат, трговац књигама из Лондона, укључио је у једну понуду шест јужнословенских књига штампаних између 1780. и 1863. године у Осијеку, Дубровнику, Београду и Загребу. Једна од тих књига, *Луча Микрокозма* Петра Петровића Његоша штампана у Београду 1845, откупљена је за збирку по цени од 25 шилинга.¹¹ Досадашњим увидом у аквизиционе рачуне стиче се утисак да је понуда српских књига штампаних у Аустријској царевини била мала и нередовна. Слично је било и са другим јужнословенским књигама. Јужнословенске, чешке и словачке књиге редовно су у Ашеровим понудама обележаване под општом одредницом словенских књига („Slavonian”), док је понуда руских, пољских и мађарских књига била неупоредиво богатја. Од српске периодике, Ашер је редовно достављао бројеве *Летописа Матице српске* коју је ББМ почела да прима од 1841. године,¹² у време уредништва Јована Суботића (1817-1886), књижевника и политичара. Од књига

⁹ АшEROVA велика понуда од 27. априла 1869. од преко 500 наслова садржавала је 39 мађарских књига, 78 руских, 94 пољских, 199 данских, 57 шведских, 95 шпанских и девет словенских (‘Slavonian’) књига. Под редним бројем 351 понуђена је *Мала простонародња славено-србска песнарица* и њен други део *Народна србска песнарица* по цени од 3 фунте и 10 шилинга. БЛ архив регистар аквизиције ДН 5/26.

¹⁰ Датум откупа је 11. август 1871. БЛ архив регистар аквизиције ДН 5 за 1871.

¹¹ Датум откупа је 22. јули 1869. БЛ архив регистар аквизиције ДН 5/26.

¹² У АшEROВИМ рачунима за периодику нашли смо ознаке за чешку, словенску и хрватску периодику. Тим раздвајањем чешке и хрватске од остатка словенске периодике, претпостављамо да је периодике из тих земаља било више у понуди. БЛ архив регистар аквизиције ДН 5/47, АшEROV рачун за период од 7. фебруара до 30. јула 1883. године.

издатих у 19. веку у Кнежевини, потом Краљевини Србији, у ББМ стигло је око 500 књига. Увидом у штампане каталоге БЛ види се да је половина од овог броја књига набављена од почетка деведесетих година 19. века, у просеку двадесет наслова годишње.¹³ Мали број књига из Србије стоји у великој несразмери са бројем руских књига у ББМ. Један руски историчар је почетком деведесетих година 19. века нашао „богату и добро организовану руску библиотеку” у ББМ.¹⁴ Постоји више разлога зашто набавка књига из Србије није била тако успешна као из других источноевропских земаља, понајвише из Русије, Пољске и Мађарске. Разлози практичне природе били су недостатак непосредног контакта у Србији на једној страни, а на другој страни су питања буџета за набавку књига, стручног особља и простора у ББМ. Буџет за страну аквизицију у ББМ од 1845. па до краја 19. века износио је око 10,000 фунти годишње. У Паницејево време то су била велика средства, али тај износ није био сталан и он је зависио од финансијских околности, и постојећих могућности у земљи, које су дозвољавале Британском парламенту да одобри новац за набавку књига. У 1838. години у фонду ББМ било је око 235.000 књига, а 1872. око 1.100,000 књига. Буџет за набавку у 1858/59. финансијској години износио је максималних 10,000 фунти (у данашњој вредности око пола милиона фунти). Постоји податак да је за чешке, српске и хрватске књиге у тој години утрошено око 50 фунти (што је у данашњој вредности око 2,500 фунти). Истовремено, за руске књиге је утрошено £100, пољске £75, мађарске £50. По другом податку, процењени број набављених књига за 1872/73. био је: руских 200 књига по цени од £50, плус £50 за периодику, пољских 100 књига по цени од £30 и £45 за периодику, за 100 чешких и других словенских наслова (укључујући српске наслове) утрошено је £25 и £25 за периодику.¹⁵

Почетак набавке српских књига у ББМ, четрдесетих година 19. века, подудар се са почетком модерног издаваштва, продаје и дистрибуције књига у Србији. Убрзо пошто је 1830. године основана Државна штампарија у Србији, Глигорије Возаровић (1790-1848), први српски књиџар и издавач, отворио је књиџару у Београду. Возаровић је у Београду и Кра-

¹³ О штампаним каталозима БЛ види више [<http://www.bl.uk/reshelp/findhelp-prestyle/catblhold/printedcatalogues/printedcats.html>, претражено 3. фебруара 2011.]

¹⁴ С. Thomas and B. Henderson, 'Watts, Panizzi and Asher: the development of the Russian collections, 1837-1869', *The British Library Journal*, 1997, no. 23:2, pp. 154-175 (p. 154).

¹⁵ Р. R. Harris, 'The Acquisitions system of the Department of printed books in the 1870s', *The British Library Journal*, 1981, no. 7:2, pp. 120-135. У овом раду је и податак да је „аустријска недељна трговачка листа била проширена српским публикацијама” од 1875. на стр. [131].

гујевцу издао целокупна дела у десет књига *Дела Досівеа Обрадовића* 1833-36, и последњу, десету књигу, 1845 године.¹⁶ Аквизиција првих девет књига Обрадовићевих *Дела* 1844. године један је од најважнијих момената у развоју српске збирке у ББМ.¹⁷ Оживљавање новог књижевног покрета у Србији није прошло незапажено у Британији. У чланку који је 1869. објавио један културни часопис извештено је да „има знакова јачања књижевне активности, чак и у земљама које, као Србија и Бугарска, нису биле изузетне по интелектуалној култури њихових становника.“ У истом чланку се одаје признање Вотсу и ББМ за куповину књига на језицима који су раније били реткост у земљи: „Дански, шведски, мађарски, руски, пољски, чешки, српски, илирски, и да не спомињемо друге европске језике, и читаву масу источних језика.“ На истом месту се спомиње податак да је ББМ до тада купила преко 150.000 страних књига.¹⁸

Приватна продаја био је један од начина аквизиције српске књиге у ББМ. Џорџина Мјур Макензи (Georgina Mary Muir Mackenzie, 1833-1874), путописац (и коауторка, са Аделином Ирби),¹⁹ познатог путописа *Путовање по словенским земљама Турске у Европи* (*The Turks, the Greeks, and the Slavons. Travels in the Slavonic Provinces of Turkey-in-Europe*, 1867), продала је 12 српских и хрватских књига ББМ, 1869. године. Девет од 12 понуђених књига биле су књиге Ђуре Даничића (1825-1882) и само *Српска синтакса* штампана у Државној штампарији у Београду 1858. већ је била у збирци ББМ.²⁰ Макензи је раније продала ББМ и ћирилску рукописну књигу бугарске редакције старословенског језика из 14. столећа, коју су она и Ирби купиле у манастиру Високи Дечани.²¹ Макензи је такође,

16 О развиту српског штампарства види студију С. Новаковић, *Српска библиографија за новију књижевност: 1741-1867*, Српско учено друштво, Београд, 1869.

17 Књиге су купљене 29. маја 1844. али, на жалост, нисмо успели да пронађемо рачун у регистру аквизиције ДН 5 за 1844. годину.

18 'Our National Library', *The Saturday Review of Politics, Literature, Science and Art*, 1869, no. 28:728, pp. 473-474. О страним збиркама у ББМ је и раније писано и међу страним језицима споменут је српски, између осталих страних језика у ББМ 'On Libraries', *The Critic*, 1860, no. 21:256, pp. 127-128.

19 Adeline Paulina Irby, 1833-1911

20 БЛ архив регистар аквизиције ДН 5/26. Рачун од 12. августа 1869.

21 Рукопис под сигнатуром Add. MS 27442 'St Basil's writings on the ascetic life'. На првом листу рукописа је потпис Џ. Мјур Макензи, а датум куповине у ББМ је 3. август 1866. За детаљни опис рукописа види R. Cleminson comp., Veronica Du Feu and W. F. Ryan, eds., *A Union catalogue of Cyrillic manuscripts in British and Irish collections*. (London, 1988), pp. 80-86.

преко свог супруга, поклонила ББМ српски превод своје књиге.²² Књигу Христофора Жефаровића *Изображениј оружиј илирических: стематографија* штампану у Бечу 1741, ББМ откупила је директно од извесног др. Н. Батистића из Дубровника 1883. године.²³

Прве донације српских књига и први контакти са ББМ

Са сигурношћу се може претпоставити да је први контакт са ББМ успоставио Доситеј Обрадовић (1739-1811), приликом боравка у Лондону од децембра 1784. до јуна 1785. године. У марту 1785, Обрадовић је посетио Британски музеј и том приликом поклонио Библиотеци своје књиге *Животъ и приключенія Димитрія Обрадовича, Совети здраваго разума и Слово поучително*. Све три књиге штампане су у Лајпцигу, прве две 1783, а трећа, превод из дела Георга Јоакима Цоликофера, штампана је 1784. године.²⁴ Можемо захвалити Обрадовићевом пријатељу из Лондона, Џону Џексону (John Jackson), што су његова посета и поклон ББМ остале забележене. У примерку прве Обрадовићеве књиге уметнута је белешка на енглеском: „Ову књигу је Доситеј Обрадовић поклонио Британском музеју,

22 Књига у српском преводу Чедомиља Мијатовића у издању Државне штампарије у Београду, 1868. 'Presented by Lady Sebright [ауторка књиге] through Kenneth Muir Mackenzie, 8 West Eaton Place. July 1873'. БЛ архив регистар аквизиције ДН 53/6.

23 За ову књигу исплаћена је тражена цена од 80 франака или 3,40 фунти. На белешци уметнутој између празног листа и насловне стране стоји руком исписано на немачком: 'Das 5te noch existieren de exemplar. Preis 80 francs. N. Batis-tić Ragusa-Dalmatien'. На предњем празном листу стоји рукописна белешка на славено-српском језику с посветом Павелу Ненадовићу, секретару архиепископа датирана 1747. БЛ сигнатура С.40.е.38.

Рукописна белешка, на рачуну који је за исплату одобрио Џорџ Булен (George Bullen, 1816-1894), старатељ Одељења штампаних књига ББМ 1875-90, даје податак да је та књига друго издање књиге Павла Ригера Витезовића *Stemmatographia: sive armorum Illyricorum delineatio, descriptio, et restitutio* (Bibliothecae P. P. Trinitariorum, Vienna, 1701.) која се већ налазила у збирци ББМ. На истом рачуну као место издања Жефаровићеве књиге погрешно је наведено Венеција уместо Беча. БЛ архив регистар аквизиције ДН 5/47. Датум куповине 17. фебруар 1883.

24 У БЛ се налазе и друга два прва издања Обрадовићевих публикација. Према сигнатурама може се претпоставити да су заједно набављена и обрађена за збирку ББМ, убрзо по њиховим издањима. То су *Езопове и прочиџь разнихъ баснотворцевъ* штампана у Лајпцигу 1788, и *Песна о избавленію Сербіе* штампана у Бечу 1789. БЛ сигнатуре С.59.ф.15.(1) односно С.59.ф.15.(2.).

као прву књигу икада штампану на српском дијалекту. Џон Џексон [потом следи адреса] 1. март 1785.”²⁵

Донацијама ББМ придата је посебна пажња од 1836, када је покренут регистар поклоњених штампаних књига.²⁶ Нове донације српских књига падају у време прве политичке и дипломатске мисије Србије у Лондону. После турског бомбардовања Београда 1862. године, кнез Михаило Обреновић (1823-1868) послао је супругу Јулију и саветника Филипа Христића да у Лондону изнесу ставове Србије. Истовремено са мисијом Србије, у Лондону је 1863. незванично боравио и Владимир Јовановић (1833-1922), политичар и писац, као представник либералне странке. Поред политичке акције у Британском парламенту, за британску јавност била је припремљена серија публикација о Србији.²⁷ Тада је и у британској штампи представљено српско питање о коме је британска јавност врло мало знала.²⁸ Односи разумевања и лични контакти успостављени су са

- ²⁵ БЛ примерак сигнатура С.59.d.25.(1.). У енглеском оригиналу: ‘This Book is presented to the British Museum, by Dositheus Obradovitch, the Author, as the first Book ever printed in the Serbian Dialect. John Jackson. Clements Lane Lombard Street, 1st of March 1785’. Обрадовић је описао свој боравак у Лондону у издатим писмима, а Возаревић их је наново издао као *Писма Досићеа Обрадовића као продужение Живота и прикључениа неговы* у Београду 1833, књ. 2, стр. 91-123. Чедомиљ Мијатовић је превео Обрадовићева *Писма* у ‘The London Impressions of a Famous Servian. A.D. 1785’ изишлим као Додатак I његове књиге *Servia of the Servians*, 2nd ed., Sir I. Pitman & Sons, London, 1915. Мијатовић је преводио Обрадовићева *Писма* у Лондону могао да се служи целокупним делима *Дела Досићеа Обрадовића* (1833-36.) која су, видели смо, набављена за ББМ 1844, (види белешку под бр. 17).
- ²⁶ БЛ архив регистар донација ДН 53 од 9. јануара 1836. Срећном околношћу овај регистар је покренут у време почетка стране аквизиције у ББМ. Регистар је драгоцен као извор који пружа податке о поклоњеним књигама, о међународним односима и сарадњи, и многобројним контактима ББМ са домаћим и иностраним културним и просветним установама и појединцима. Један од првих овде регистрованих поклона је књига Јернеја Копитара, *Glagolita clozianus: id est codicis glagolitici inter suos facile antiquissimi* штампана у Бечу 1836. Књигу која садржи делове глагољских, ћирилских и грчких текстова поклонио је власник овог кодекса, названог по њему, гроф Парис Клоц из Трента, 14. октобра 1837. До сада смо прегледали 15 томова регистра донација за кључно са 1888. годином.
- ²⁷ Види W. Denton, *Servia and the Servians* (London, 1862.); V. Jovanović, *The Serbian Nation and the Eastern Question* (London, 1863.); F. Hristić, *The Serbo-Turkish Question* (London, 1863.).
- ²⁸ Види Ф. Христић, Србија и Енглеска пре пола века: мисија Филипа Христића у Лондону 1863 године: по белешкама из његових успомена, Геца Кон, Београд, 1910; *The Debate on Turkey in the House of Commons, on Friday May the 29th 1863. With remarks by Ph. Christitch, Servian Senator, C. W. Reynell, London, 1863.*

Англиканском црквом, посебно са Вилијамом Дентоном (William Denton, 1815-1888), англиканским свештеником и писцем.²⁹

Потпуковник Марковић поклатио је ББМ документ српске владе о српском питању намењен британским посланицима, штампан у Лондону 1863, *Letter to the Right Honourable the Commons of the United Kingdom of Great Britain and Ireland, in Parliament assembled*.³⁰

Владимир Јовановић је тада, или приликом ранијег боравка у Лондону, успоставио контакт са ББМ. Он је ББМ послао превод његове расправе објављене у Лондону, превод с енглеског *Србски народ и источно питање* штампан у Новом Саду 1863. године. Димитрије Матић (1821-1884), потпредседник Друштва српске словесности, послао је ББМ свој рад *Хиљадуго-*

29 Дентон је, поред познанства са српским дипломатом Чедомиљом Мијатовићем и књижевном сарадњом са његовом супругом Елодијом, сарађивао је у писању својих књига са Нићифором Дучићем (1832-1900), историчарем и архимандритом, и највероватније са Јованом Сундечићем. У периоду 1862-77, Дентон је објавио серију радова о Србији и региону: *Servia and the Servians*, Bell & Daldy, London, 1862; *The Christians in Turkey*, Bell & Daldy, London, 1863; *Serbien und die Serben*, Verlag von Wiegandt & Grieben, Berlin, 1865; *Die Christen in der Turkei*, Bell & Daldy, London; Pest [printed], 1863; Elodie Lawton Mijatović, *Serbian Folk-Lore: popular tales selected and translated by Madam Cs. Mijatovics*. Edited, with an introduction, by ... W. Denton, W. Isbister & Co.: London, 1874; *The Christians of Turkey. Their condition under Mussulman rule*, Daldy, Isbister & Co., London, 1876; *Montenegro. Its people and their history*, Daldy, Isbister & Co., London, 1877; *Fallacies of the Eastern Question*, Cassell Petter & Galpin: London, [1877.] Пре Дентона британска јавност и књижевна публика знала је о Србији углавном захваљујући немачким научницима, књижевницима и преводиоцима српске народне поезије. Немачким и француским преводима и научним делима служила се прва генерација књижевних преводилаца и писаца о Србији у Британији. Најутицајнији радови о Србији пре Дентона у Британији били су: *Народне Српске Пјесме. Servian Popular Poetry*, translated by John Bowring, Printed for the author, London, 1827; Andrew Archibald Paton, *Servia, the youngest member of the European family: or a residence in Belgrade, and travels in the Highlands and Woodlands of the interior, during the years 1843 and 1844*, Longman, London, 1845. Leopold von Ranke, *A History of Servia, and the Servian Revolution, from original MSS and documents*. Translated by Mrs. A. Kerr, John Murray, London, 1847. О последњем питању види студију Драгутина Суботића, *Yugoslav Popular Ballads: their origin and development*, University Press, Cambridge, 1932.

Октобра 1865, Дентон је ББМ поклатио 19 српских књига, школских уџбеника и граматика, и радове Јована Сундечића. Априла 1871, Дентон је ББМ поклатио и српски превод његове књиге *Кристијани у Турској*, Брзотисак епископске књигопечатње, Нови Сад, 1864. БЛ архив регистар донација ДН 53/ књиге 4 и 5.

30 БЛ архив регистар донација ДН 53/4. 'Presented by Lieutenant Col. Graham Markovitch 12 September 1863'.

дишња светковина св. Ђурила и Методија.³¹ Могуће је да је тих година направљен први непосредни контакт између ББМ и Друштва српске словесности (1842-1864), односно Српског ученог друштва (1864-1892) које је исте године наставило рад под промењеним називом. И други чланови Српског ученог друштва слали су своје књиге ББМ. Јанко Шафарик (1814-1876), историчар и професор београдског Лицеја, поклонио је две књиге историјске грађе коју је сакупио и издао у Београду 1860-62, *Србски споменици Млетачког Архива*. Шафарик је своје књиге поклонио ББМ преко Вилијама Воа (William S. W. Vaux, 1818-1885), антиквара и старатеља Одељења кованог новца и медаља у Британском музеју.³² Владимир Јовановић је преко познаника у Лондону, извесног С. Николајевића, послао ББМ своја два нова рада *За слободу и народ* и *Политични речник*, оба издата у Новом Саду 1868, односно 1870. године.³³ Могуће је да је била иста особа, или неки други Јовановићев познаник у Лондону, који је ББМ поклонио његову књигу *The emancipation and unity of the Serbian nation: or the regeneration of Eastern Europe by the reconstitution of the nationalities* (H. Georg, Geneva, 1871).³⁴ Седамдесетих година 19. века извесни А. Н. Спасић из Београда поклонио је ББМ колекцију од 26 брошура о Србији и неколико примерака српске штампе.³⁵ Остала је забележена и донација три књиге Рајчевића, „директора Државне штампарије у Београду“.³⁶

Првих 12 књига *Гласника Друштва српске словесности* издатих 1847-60, ББМ је откупила 27. октобра 1862. Преостале четири књиге *Гласника*, издате 1861-63, откупљене су 7. октобра 1867. Када је почео да излази обновљени *Гласник Српског ученог друштва*, у 15 књига издатих

31 Исто. Трећа примљена публикација јануара 1864, поред Јовановићеве и Матићеве, била је *Буквар за старо и младо* коју је аутор, Милован Јанковић, послао ББМ.

32 Исто. Во је предао Шафарикове књиге Одељењу штампаних књига априла 1867.

33 Исто. 'Presented by the author through S. Nicolayevits 21 Beaumont Street Margylebone' октобра 1870. Извесна госпођица Николајевић поклонила је ББМ 14. јануара 1888. две књиге К. Н. Ненадовића, *Живот и дела великог Ђорђа Петровића Кара-Ђорђа Врховног Војвода, ослободиоца и Владара Србије и живот његови Војвода и јунака : као градиво за Србску Историју од године 1804 до 1813 и на даље*, Штампарија Јована Н. Вернаја, Беч, 1883-1884. 'Presented by Mlle Nicolaevitch, c/o W. H. Burroughes, Esq., Montpellier, Brecknock Road, N'.

34 Исто. Мај 1871.

35 Исто. 'Presented by Alexis N. Spassits of Belgrade. Servia'. Октобар 1872.

36 Исто. Рајчевић је поклонио следеће књиге: М. Кујунџић, *Кратки преглед хармоније у свету*; Ђ. Павловић, *О обвезностима и уговорима уопште*; А. Н. Спасић, *Франклин, економист* издате у Београду, 1867, 1869 и 1873. 'Presented by M. S. Raytchevits Directeur de l'Imprimerie Nationale Belgrade, 18 April 1874'.

1868-83, ББМ је откупила прве две књиге (књига 1 из 1868. откупљена је 11. новембра 1868, а књига 2 из 1870. откупљена је 7. новембра 1873), а већину преосталих добила је поклоном од Српског ученог друштва, у периоду 1883-84. године.³⁷ У време када је Владимир Јовановић био председник Друштва 1883-86, ББМ је редовно добијала на поклон и монографске публикације које је Друштво објављивало.³⁸ Историчар Иван Павловић је за време свог боравка у Лондону поклонио ББМ четири своја рада.³⁹ Боравак је искористио и да објави расправу о британском уставном уређењу *The better government for the United Kingdom, as suggested by I. P.* (A. Andrews, London, 1886). Сасвим је извесно да су контакти који су успостављени шездесетих година настављени и касније са Српском краљевском академијом (1886-1947). Месец дана после смрти професора Јосифа Панчића (1814-1888), ректора Велике школе и председника Академије, његов ученик, ботаничар Живојин Ј. Јуришић послао је ББМ 14 Панчићевих дела.⁴⁰ Овај преглед донација ББМ завршићемо са једном библиографском реткошћу која је послата библиотеци на дар. Двојезични српско-француски плакат, програм свечаности поводом прославе стогодишњице рођења Вука Стефановића Караџића, који је одштампан на два листа у боји са орнаменталним оквиром око главног текста. Плакат, штампан у Београду 15. августа 1888, стигао је у ББМ 13. октобра 1888. године.⁴¹

37 Исто. Прва књига поклон Српског ученог друштва регистрована је 10. фебруара 1883. и то је била књига коју је уредио Иван Павловић *Домаћи извори за српску историју. Део 1, Житија кралњ срњбњскњхњ* објављена у *Гласнику Српског ученог друштва* 1877, као седма књига серије *Грађа за новију српску историју*. Преостале књиге *Гласника* 3-6, 8-13 и 15 Српско учено друштво послало је ББМ услугом Британског посланства из Београда, и донација је регистрована 22. марта 1884. Да је донација пажљиво договорена између ББМ и Српског ученог друштва показује податак да једино књига 14 из 1882, књига Викентија Макушева, *Историјски споменици Јужних Словена и околних народа: из италијанских архива и библиотека. Књ. 2, Венова, Мантова, Милано, Палермо, Турин*, није била у послата. То је стога што је ББМ ову књигу претходно већ била набавила за збирку, по печату аквизиције, 7. априла 1883.

38 Исто. Види књиге 12-14 регистара донација ДН 53/4.

39 *Домаћи извори за српску историју. Део 1, Житија кралњ срњбњскњхњ*. Ова књига је већ била у збирци види напомену бр. 37); *Хронолошке белешке Св. Саве о Стефану Немањи*. Расправно И. Павловић. Одштампано из *Гласника Српског ученог друштва*, књ. xlvii; *Смрт Стефана Провољенчаног и сина му Владислава у хронолошком погледу*. Прештампано из „Отаџбине”; *О светом Луци и пренашању његовог тела. Рукопис српски друге половине 15 века*. Прештампано из *Гласника*, 51. Павловићеве радови, за које су подаци преузети из мрежног каталога БЛ, објављени су у Београду 1877, 1879, 1880. и 1883.

40 Исто. ‘Presented by Mons. Živ. J. Jurichic Custos-Adjunct am Bot. Cabinet, Belgrade 14 April 1888’.

41 Исто. БЛ сигнатура 1851.с.10.(68*).

Српске књиге у приватним колекцијама

Мањи број старих и ретких српских књига купљен је за збирку ББМ путем откупа приватних колекција на јавним продајама. За ову прилику навешћемо колекцију Фредерика Норда (Frederick North, 1766-1827), колекционара словенских књига и рукописа, хеленофила и оснивача Јонског универзитета на Крфу 1824. године. Његова колекција је продата у седам јавних продаја између 1828. и 1835. године. Најмање четири, од осам првих издања књига Павла Соларића (1779-1821) у збирци БЛ, потичу из Нордове колекције. Соларић је британског аристократу, грофа Гилфорда, Норда упознао у Венецији 1816. Ту је Соларић подучавао Норда старословенској граматици у припремама за пут у Русију. Познато је да је Соларић пратио Норда на путовањима по Италији и јонским острвима и да су заједно путовали у Беч 1818. године.⁴² Соларић је Норду посветио последње дело објављено за његовог живота *Словенски Римљани (Римљени славенствовавиши)*, штампано у Будимпешти 1818. године. Копија Соларићеве књиге у фонду БЛ, *Кључић у моје землеописаније (Кључић у мое Землеописаније)* штампана у Венецији 1804, има рукописну посвету Лорду Гилфорду, датирану *Венеција 10. јуна 1819. године.*⁴³ Из Нордове колекције до сада смо успели да идентификујемо још две српске књиге. То су књиге Јована Рајића (1726-1801), историчара и архимандрита, *Историја словенских народа (Исторія разныхъ славенскихъ народовъ наипаче Болгаръ, Хорватовъ и Сербовъ)* у четири књиге, штампане у Бечу 1794-95; и књига Атанасија Стојковића (1773-1832), физичара и писца, *Кандор (КандорЪ или Откровеніе егупетскихъ таинъ)*, штампана у Будимпешти 1800. године.⁴⁴

Посредници двеју култура

Најранији сачувани документ из региона, који смо до сада видели, упућен непосредно ББМ, јесте писмо Валтазара Богишића (1834-1908), правника и етнографа. Писано је на италијанском језику у Бечу 15. окто-

⁴² О познанству Норда и Соларића види студију N. Andrića, „Život i književni rad Pavla Solarića”, *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, 1902, knj. 150, str. [101]-194. M. Partridge, „An English Eccentric and Some Slav and Slavists”, *Wiener Slavistisches Jahrbuch*, 1975, 21, pp. [202]-213.

⁴³ БЛ сигнатура 869.h.28.

⁴⁴ БЛ сигнатуре 869.h.22. Рајићева *Историја* је откупљена за збирку 11. априла 1838, а по сигнатури 869.h.26. Стојковићеве књиге, може се претпоставити да је и та књига откупљена априла 1838, или у приближно време.

бра 1867. године. Богишић је тада био пет година у служби слависте у Дворској библиотеци (Kaiserliche und Königliche Hofbibliothek) у Бечу. Писмо је послао Паницејевом наследнику Џону Винтеру Џонсу (John Winter Jones, 1805-81). Богишић је објашњавао да пише на италијанском јер је то за њега који је „родом са јадранске обале, после српског најтечнији језик“.⁴⁵ У писму се ослања на информацију да ББМ треба сарадник и добављач, слависта, стручњак за регион и књижевности словенских народа „још увек мало познатих на западу“. Богишић је понудио своје услуге, наводећи своју стручност и положај специјалисте у Библиотеци обавезног примерка у Аустријској царевини. Навео је да се од девет живих словенских језика сви штампају у Бечу, са изузетком руског и два лужичка језика; и да се књиге свих словенских језика налазе у његовој библиотеци. Своју понуду ББМ објаснио је у три тачке. Листе књига које се штампају у Аустрији и изван њених граница, био је спреман да шаље периодично, месечно или двомесечно. Потрудио би се да у понуди укључи и старе и ретке књиге попут дела црногорског кнеза и владике „Петра Петровића II, који је умро 1851, [и чија дела] се не налазе већ неко време у промету“. Богишић је тврдио да је чак и недавно објављене књиге тешко набавити. Тај положај је објашњавао стањем нереда у коме се налази трговина књигама у словенским земљама „essendo in un totale disordine ne' paesi il commercio librario“. Богишић је био у могућности да за ББМ обезбеди библиографски опис књига и превод на латински, француски или енглески „као што ради у својој библиотеци“. Његова понуда је највероватније дошла до Вотса, који је наследио Џонса на месту старатеља Одељења штампаних књига, али нам одговор Богишићу није познат. Богишић је убрзо напустио Дворску библиотеку у Бечу и његов предлог се није остварио. Међутим, он је остао и даље у вези са ББМ, којој је 1888. године послао два дела, преко једне париске књижаре. Прво дело било је *Општи имовински законик за Књажевину Црну Гору*, објављен на Цетињу 25. марта 1888, а штампан ћирилицом у Паризу. Друго дело била је његова расправа о раду на општем имовинском законик у Књажевину Црну Гору, коју је објавио у Паризу 1886. *A propos du code civil du Montenegro. Quelques mots sur les principes et la méthode adoptés pour sa confection lettre a un ami*.⁴⁶

⁴⁵ БЛ архив регистар писама ДН 4/1. Богишићево писмо заведено је у Одељењу штампаних књига ББМ 18. октобра 1867.

⁴⁶ БЛ архив регистар донација ДН 53/15. 'Presented by the author, c/o H. Welter [sic] Libraire, 59 rue Bonaparte 59. Paris'. 4. август 1888. *Законик* сигнатура 5756.bbb.18.; *A propos du code civil du Montenegro* оригинална сигнатура 6006.f.16.(3.). Ова расправа је уништена у немачком бомбардовању Лондона у Другом светском рату. У бомбардовању је делом настрадао и Британски музеј и његова библиотека. Богишићева расправа је у збирци замењена микрофил-

Богишићево писмо из 1867. године остало је као изванредан документ о намери ББМ да развија словенске збирке.

Да се није далеко стигло од те намере у наредних 25 година, барем када су српске књиге у питању, сведочи једно друго писмо, од 30. децембра 1892. године. Писмо је упутио Чедомиљ Мијатовић (1842-1932), писац, политичар и дипломата, Јовану Сундечићу (1825-1900), песнику и свештенику; који је у то време био секретар црногорском кнезу и песнику Николи I Петровићу Његошу (1841-1921). То писмо једним делом гласи: „Живећи у Лондону скромно и повучено од великог друштва (и ако у њему имам добрих познаника) више сам у великој читаоници Британског Музеја но ма где на ком другом месту. Али се чисто понижен осећам кад погледам како је мало српских књига у овој једној од највећих и најславнијих библиотека на свету. Од дела, која су на Цетињу штампана осим једног Октоиха од год. 1495. имају само „Црногорску Вилу“ и нови Законик. Од дела Његова Височанства Кнеза Николе немају ниједно. Одважих се да вама ово до знања ставим а са молбом да, ако вам се даде могућност и начин, поменете то лично Његовом Височанству. Са више страна било би добро кад би Његово Височанство послало Британском Музеју на поклон своју „Балканску Царицу“ и ново своје дело „Песник и Вила“. У одбору који управља Музејем седи и престолонаследник енглески, принц Велски и многе по ученој слави и племству прве личности у Енглеској. И знам да би им мило било да непосредно од Кнеза-песника добију дела његова. И још би добро било да Музеју пошљете све свеске „Зете“ за ову 1892 која се ето навршује. Може бити да би се онда за у напредак Библиотека Музејска пренумерисала на ваш чазопис. А доласком „Песника и Виле“ под високо кубе Британског Музеја и ја бих се обрадовао, јер бих га онда могао приказати енглеском свету. Кад оно премину Тенисон, енглески Poeta Laureatus, који год. 1877 написа Оду Црногорцима, хтедох да пишем Његовом Височанству да у име Црногораца песмом положи венац на гроб оном великом песнику. Али се устручавах. Него неће позно бити да то учини Кнез-песник, или ако не Он, а оно – песник Сундечић. Имало би то и своју политички добру страну“.⁴⁷ У следећем писму Мијатовић извештава „*Просвета* [наш курзив] ми редовно долази и велика вам хвала што сте наредили да ми се шиље“.⁴⁸ Потом у наредном пише: „Драги Господине

мованом копијом Ms. F. 1315. Расправу је на српски превео Нићифор Дучић. В. Богишић, *Поводом црногорскога грађанског законика неколико ријечи о начелима и методу усвојеним при изради: писмо једноме пријатељу*, Штампарија Краљевине Србије, Београд, 1888.

47 „Чедо Мијатовић Јовану Сундечићу 30-XII-1892“, *Записи*, 1938, књ. 19:4, стр. 221-222.”

48 Исто. Писмо од 16/28 фебруара 1893. *Просвјета: лист за цркву и школу* БЛ сигнатура S.R.132.

Сундечићу, Хитам да вас известим да сам јутрос примио 2 егземплара „Пјесника и Виле“, спева Њ. В. Кнеза Николе. Онај на коме стоји забележено: „за брит. Музеј“ предаћу старешини Музеја, а овај други задржавам с великом радошћу за се. У написима рекао бих да је ваша рука. На сваки начин дубоко сам захвалан Његовоме Височанству што се тако милостиво одазвао жељи коју се усудих да вама искажем. Библиотека Британскога Музеја биће ми сад драгоценија што знам да међу својим благом има и ово зрно бисера“.⁴⁹ Књига Николе I Петровића Његоша *Пјесник и вила* штампана на Цетињу 1892, није прва коју је Мијатовићу набавио за ББМ. Мијатовић је три пута био српски посланик у Лондону (1884-85; 1895-1900; 1902-3), и први српски члан Краљевског историјског друштва.⁵⁰ Он је већ за време првог мандата успоставио контакт са ББМ и 1885. поклатио јој своје најважније историјско дело *Деспот Ђурађ Бранковић: господар Србима, Подунављу и Зетском приморју* у две књиге, штампане у Београду 1880-82.⁵¹ Мијатовић је успоставио одличне односе са Ричардом Гарнетом (Richard Garnett, 1835-1906), који је постао старатељ Одељења штампаних књига 1890-1899, дакле у периоду када је Мијатовић проводио време у „великој читаоници Британског Музеја“. Управо је Гарнет купио за ББМ прву српску и црногорску штампану књигу *Октоих првогласник Ђурађа Црнојевића* штампану на Цетињу 1494. године. *Октоих првогласник* је откупљен од Алберта Кона, Ашеровог сарадника и наследника, трговца књигама из Берлина 14. априла 1891, по цени од 73 фунте и десет шилинга што је у данашњој вредности око £5.700.⁵² Мијатовић се побринуо да се надомести пет задњих листова који су недостајали у купљеном примерку. Он је затим поклатио ББМ фотографске факсимиле тих

⁴⁹ Исто. Писмо од 18. фебруара/3 марта 1893, стр. 224. БЛ примерак *Пјесник и вила* сигнатура 011586.е.49. Мијатовић је, у име црногорског кнеза Николе I Петровића Његоша, књигу поклатио ББМ 11. марта 1893. У БЛ се чува и друго издање *Пјесника и виле*, Државна штампарија, Цетиње, 1894, које је поклоњено библиотеци 10. априла 1920.

⁵⁰ Постао је дописни члан у априлу 1892. Исте године објавио је књигу Constantine, the last Emperor of the Greeks; or the conquest of Constantinople by the Turks, after the latest historical researches (Sampson Low & Co, London, 1892). Више о Мијатовићу, види његову биографију: Слободан Г. Марковић, Гроф Чедомил Мијатовић: Викторијанац међу Србима, Досије, Београд, 2006.

⁵¹ БЛ архив регистар донација ДН 53/13. Под бројем 47 за 14. фебруар 1885. стоји заведено: 'History of Servia XVth Century. [Russian] Chedomille Mijatovich Vols I&II in I Persd by Chedomille Mijatovich Envoye Extraordinaire etc de S.M. le Roi de Serbie Claridge's Hotel'.

⁵² БЛ архив регистар аквизиције ДН 5/64. Рачун датиран 2. март 1891, одобрен 14. априла 1891.

листова 1893. године.⁵³ Овај примерак *Октоиха првогласника* из 1494. је једина ћирилска инкунабула у Великој Британији.⁵⁴ Мијатовић се као српски министар у Лондону такође старао да српски студенти имају слободан приступ збиркама и ресурсима у ББМ.⁵⁵ Можда највреднији дар који је Мијатовић предао ББМ била је фото-типографска репродукција *Мирослављевог јеванђеља*, издање краља Александра I Обреновића, штампано у Бечу 1897. године. Рукопис из друге половине 12. столећа чуван је у манастиру Хиландар на Светој Гори до 1896, када је поклоњен краљу Александру I Обреновићу, приликом његове посете манастиру. Фото-типографско издање овог рукописа приредио је Љубомир Стојановић (1860-1930), филолог и политичар. Један примерак скупоценог издања краљ је наменио за ББМ. Мијатовић је поклон проследио Управном одбору Британског музеја у име краља Александра 17. јануара 1898. године.⁵⁶

53 На полеђини поклоњених факсимила стоји датум 14 October [18]93 и натпис на другом празном листу књиге: 'the last five leaves are in photographic facsimile, and were presented by Mr. Mijatović late Serbian Ambassador in London'. БЛ сигнатура IV.56904. Види: R. Cleminson comp., et al. *Cyrillic books printed before 1701 in British and Irish collections: a union catalogue*, (London, 2000), стр. 1.

54 Из периода раног српског штампарства 1494-1638, БЛ има још три србуље. *Октоих петогласник* Божидара Вуковића штампан у Венецији, 1537, БЛ сигнатура RB.23.b.3953. купљена на Кристијс аукцији (Christie's) у Њујорку 8. јуна 1994; затим најобимнију србуљу (која има 432 листова) *Празнични минеј (Саборник)* Божидара Вуковића штампан у Венецији, 1538, БЛ сигнатура RB.23.b.3852. Купљена је 9. септембра 1999. од једног библиографског удружења у Фиренци (Studio bibliografico Vardi di Andrea Conti in Florence). Види: Cleminson (белешка 14), стр. 9-11. Четврта србуља у БЛ је последња штампана србуља *Псалтир с последовањем* Бартоломеа Ђинамија штампан у Венецији, 1638, БЛ сигнатура 1009.b.3. Ова књига је из једне од приватних колекција којима је основана ББМ 1753, Слонове колекције (Sir Hans Sloane, 1660-1753). То значи да је *Псалтир с последовањем* прва српска књига у збирци ББМ.

55 Најмање у два наврата Мијатовић је тражио од Гарнета да обезбеди чланске карте за српске студенте. Замолио је Гарнета да се постара за 'младог колегу' Милана Јојкића 15. јануара 1898; и у августу исте године тражио је дозволу за 'младог земљака' Александра Матејића, студента политичких наука. БЛ архив регистар писама DH 4/77.

56 БЛ примерак сигнатура MS.Facs.127. На предњем празном листу примерак је идентификован бројем 138 издања у ограниченом броју примерака. Примерак има печат власништва Британског музеја датиран 12. фебруар [18]98.

БЛ архив регистар кореспонденције, записника и извештаја DH 2/60. 'Present from King of Servia. Letter from Servian Minister in London, 17 January forwarding as a present to the Trustees from H. M. the king of Servia, a facsimile copy of the Gospels in Old Servian, written on parchment and illuminated by Gregorius the clerk in the second half of the twelfth century. The facsimile being one of a limited number executed at His Majesty's expense. The original MS was given to the King on a recent visit to the Monastery at Mount Athos where it had been

Аквизиција у двадесетом веку

Са развојем хуманистичких и друштвених наука, научних дисциплина и помоћних наука усложио се и општи профил сакупљања библиотечног материјала који у најширим цртама и даље прати деветнаестовековне смернице. Основне области прикупљања материјала у 19. веку биле су хуманистичке и друштвене науке, посебно: филологија (српски језик и књижевност, граматика и речници), библиографија, историја и историја цркве, топографија и путописи, етнографија, под општом одредницом „антиквитети“ подразумевале су се и уметности, а под „општим делима“ водиле су се, између осталог, енциклопедијске и серијске публикације и периодика, а као посебни предмети истицали су се и војска и морнарица, политичке науке, статистика, закони и устави, званичне и владине публикације, трговина и финансије.

Овом приликом приказаћемо само најважније тренутке развоја словенских и српских збирки у 20. веку. Прво значајније повећање буџета за набавку словенских књига десило се 1927, када су словенске збирке располагале са 5,5 процената одсто буџета за набавку Одељења штампаних књига. У готовом новцу тај буџет је био мали, јер је после Првог светског рата за ББМ одвајано знатно мање средстава. У овој години буџет Одељења штампаних књига износио је свега 5.000 фунти од чега је 270 фунти одвојено за словенске књиге. Тридесетих година у словенском одељењу запослено је више људи. До 1939. године било их је четворо. Педесетих година словенско и источноевропско одељење располагало је са 12 одсто буџета за набавку књига Одељења штампаних књига. После Другог светског рата ББМ је отпочела размену књига са социјалистичким земљама источне Европе. Са Србијом, после промена деведесетих година, размена књига се и даље обавља с великим успехом. Британска библиотека, поред куповине књига, данас редовно одржава размену са Народном библиотеком Србије, Универзитетском библиотеком “Светозар Марковић”, Библиотеком САНУ у Београду и Библиотеком Матице српске у Новом Саду.

---

preserved for 700 years'. У другом извештају налазимо: 'Report by Mr Garnett, 8 Feb submitting the work and recommending that the Trustees special thanks be returned to the Royal donor. At a committee 12 February 1898'. Даље стоји: 'Read. Approved Thomson Principal Librarian'.

Српске књиге и периодика у Британској библиотеци

Како је у овом раду изнето, српске књиге и периодика се у Британској библиотеци налазе од четрдесетих година 19. века. Систематичнија аквизиција почела је тридесетих година 20. века, потом је била прекинута Другим светским ратом, да би била обновљена педесетих година, када је оснажена разменом књига. Српска збирка допуњавана је током година бројним поклонима и посебном аквизицијом старих и ретких књига.

Данас се у Британској библиотеци налази преко 40 хиљада српских књига и више од 100.000 предмета разних формата: периодике, рукописа, мапа, графике итд. Заједно са осталим ресурсима у Библиотеци то је највећи српски културни, научни, информативни и референтни центар у Британији. Окосницу збирке чине књиге и периодика научних друштава почев од Друштва српске словесности и Матице српске до Српске академије наука и уметности. Осим научних публикација, у збирци су добро заступљени српски писци и српска књижевност, почевши од најранијих језичких израза у српској писмености.

Овај рад закључујемо користећи речи у овом раду споменутог руског историчара из 19. века, који је тада у ББМ нашао „богату и добро организовану руску библиотеку“. Може се рећи да на почетку 21. века у Британској библиотеци имамо „богату и добро организовану“ српску библиотеку.

THE BRITISH LIBRARY: FOUNDATION AND DEVELOPMENT OF THE SERBIAN COLLECTION

Summary

The paper contains an introduction, which provides us with an overview of the research on the topic up to now, and five main parts. The first part is about the beginning of the Serbian books acquisition in the library of the British museum; the examples of the early acquisition have been specified. The second part of the article is about donations and first Serbian contacts with the library; the third part deals with the Serbian books in private library collections. The fourth part is dedicated to intermediaries between the Serbian and British culture. The fifth part and the conclusion deal with the most important moments regarding the later development of the Serbian collection in the British library.

Keywords: the British library, the British museum, the Serbian collection, collection, library, printed books, old and rare books, manuscript books, manuscripts, periodical magazines, Britain, Serbia

Milan Grba

Чиновник (1706)

Чиновник (1706)

Псалтир (1638)

Павле Соларић
„Словенски Римљани“ (1818)

